

Kitap Eleştirisi:

Richard Sennett, 2012, Together, New York:

Allen

Alper Duman

July 23, 2012

1 Beraberlik

Kitabın alt başlığında mevzuların neyin etrafında anlatılacağı özetleniyor: Yardımlaşmanın ritüelleri, mutluluğu ve siyaseti. Asli başlığı "Birlikte" yerine "Beraber" diye tercüme etmek yazarın derdine daha uygun olacaktır. Sennett'in birlik olmaktan daha çok insanların beraber olması üzerinde durması da kitabın bana verdiği temel mesajla ilintili gibi geliyor. Yardımlaşma (cooperation) ancak ve ancak aşağıdan yukarı olabilir; yukarıdan aşağıya değil. Yukarıdan aşağıya birlikteliğin kuralları yazılsa da sonuç genelde yardımlaşma için hüsrana olur diyor Sennett.

Bir on yıldır E. O. Wright, M. Sandel ve M. Burawoy gibi solcu sosyal bilimcilerin socialism'in içindeki social'a dönmeleri gibi Sennett da "politik sol" yerine "toplumsal sol" için entellektüel zanaatini işletiyor. Politik sol parti/sendika/örgüt ekseninden yukarıdan aşağıya "dayanışma" teşkilatı kurulmasını öngörür. Formeldir; eninde sonunda halk liderlerden soğur, kendini çeker.

Oysa toplumsal solun kökeninde "associationism" (ortaklıkçılık) vardır. Aşağıdan yukarı ve insanların farklılıklarını içselleştirerek (empati dolu) ve enformel ilişkilerle yürür. Kitaptan benim çıkardığım meselleri aşağıda sıralayayım, daha sonra kısa kısa her kalemi tartışmaya çalışacağım.

1. Yardımlaşma doğaldır. Bebekler ve çocuklar yardımlaşmaya eğilimli doğar ve büyür, sonradan bozulurlar.
2. Yardımlaşma meziyet (skill) gerektirir. Emek ister; cıltlanmak ister.

3. Yardımlaşma ortamlarının ve destekleyici kurumların ritüelleri vardır. Bu ritüeller tiyatrodan daha çok sokak eğlenceleri ve senfoni orkestralarında gözlenenlere benzer.
4. İlişkilerde iletişim başat kurucu unsurdur. Diyalojik (ucu açık?) olması gerekir iletişimin.
5. Topluluk (community) olmak yardımlaşmayı mümkün kılan ve ancak yardımlaşma sayesinde ayakta kalan bir toplumsal pratiktir.
6. Kapitalizmin kılcal damarlara nüfuz etmesi, çalışma ilişkilerini altüst etmesi ve eşitsizliği derinleştirip normalleştirilmesi yardımlaşmayı erzoyona uğratar.
7. Dayanışma bize-karşı-onlar aksında vücut bulduğu sürece çatışma üretir, dolayısıyla kaçınılması gerekir. Peşinde koşmamız gereken bu tür dayanışma yerine yardımlaşma olmalıdır.
8. Latour: Şimdiye kadar modern olmadık, Sennett: Henüz modern olmadık.

(1)'den başlayalım. Sennett için evrimsel oyun kuramının yardımlaşmayı rasyonel değişken ve parametrelerle açıklama çabası yetersizdir. Fayda/maliyet analizine dayanan bu tür denemeler bazı mühim noktaları ıskalar. İnsanları diğer hayvanlardan ayıran toplumsallığın (bu bebek-anne düzeyinde de olsa) yardımlaşmayı mümkün kılan bir irrasyonel, duygu yüklü, ve doğal bir tarafı vardır. Açıkça dile getirmese de Sennett için belki de asıl sorulması gereken insanın neden bencil davranıp yardımlaşmadığıdır.

(2) Yukarıdaki bu soruyla ilintili bir etmen yardımlaşma meziyetinin kaybidir. Belirsizlik ve anksiyete yardımlaşma meziyetini kemirip duran dinamiklerdir. Her iki dinamiğin de kapitalizmin kaçınılmaz yan etkileri olduğunu belirtir Sennett. Bunun karşısında ortaklaşa eylem ve harekete geçerek alt sınıfların günlük sorunlarına çözüm aramak ve yardımlaşmanın mutluluğu peşinde koşmayı salık verir. Ancak bunun zor olduğunun da altını çizer; bireysellik (individualism) yerleşiktir ve konformizm tuzaklarıyla doludur hayat.

(3) Ritüeller (M. Chwe'nin kitabı okunmalı), toplumsal koordinasyonu sağlar. Bireyler arasındaki farklılıklar bazı ritüellerde bir kenara bırakılır -birlikte yenilen bir yemekte örneğin-, yardımlaşma için gerekli sinyallerin herkese ulaştığı bilgisini verir ritüeller -bayramlarda çocuk ve yaşlılara gösterilen ekstra özen-, ve ritüeller (birlikte marş söylemek gibi) yardımlaşma kurumları için şarj imkanı sağlar.

(4) İletişim ne didaktik ne de diyalektik olmalıdır. Açık uçlu, farklı vektörlerin çarpımından oluşan diyalojik bir yapıda olmalıdır. Yoksul mahallelerinde gençlerle beceri edindirmek için oluşturulan mekanlar bu işe soyunanların da ellerini kirlettikleri ve gençlerden birşeyler öğrendikleri ortamlar olmalıdır örneğin. İletişim iskeletleri toplumsal hareketlere parti ve sendikalardan daha fazla benzemelidir.

(5) Topluluk olmak için dışlayıcılık kaçınılmaz olsa da mümkün olduğunca aidiyet gevşek olmalı ve topluluğun kendini yeniden üretmesi için enformal kanallar açık tutulmalıdır. Topluluk mensupları arasındaki farklılıklar (mental ya da kol emeği kapasitesi gibi) topluluğun ortak projelerinde (kamu mal ve hizmetlerinin üretiminde) tetikleyici birer unsur olmalıdır. Statüsü yüksek olarak algılananların işe öncülük etmesi yardımlaşma pratiklerinin olabirliğini önemli ölçüde artırır.

(6) Kapitalizmden kısa dönemde kaçış olmasa da yardımlaşma üzerinde yıkıcı etkilerini kısıtlamak için kooperatif tarz örgütlenmelere gidilmelidir. Toplumsal sigorta işlevi görecekle yardımlaşma sandıkları şeffaf ve hesap verilebilir örgütlenmelerle sağlanmalıdır. Servet ve gelir eşitsizliğinin fırsat eşitliğine engel olduğu fikrinin betonlaşmış insanları kabuklarına kilitlememesi için toplumsal hareketliliğe dair umut korunmalıdır.

(7) Gelelim modernliğe. Modernlik Sennett'in anladığı anlamda insanların toplumsal birer varlık olarak ucu açık kendilerini gerçekleştirme yolculuklarında kolaylaştırıcı araç ve kurumların rasyonel işletiminden başka birşey değildir. Henüz modern olamamız bu araç ve kurumların bazı grup ve sınıfların çıkarına kullanılıp, birlikteliğin yeniden üretilmesi için elverişsiz hale gelmesine ve insanların çaresizlik hissetmesine tekabül eder. Modernleştikçe birlikteliğin keyfini çıkarıp toplumsal hayatı kolaylaştırabiliriz.

(7)

2 Keşke

Sennett'in bilinç altında sanırım motivasyon bakımında iki büyük mevzu var, kitap bu mevzulara değinse de aslında daha zihin açıcı olabilmesi açısından bu mevzuların ya bu kitapta derinlemesine ve kapsamlı işlenmesi gerekirdi ya da bu mevzular belki önümüzdeki kitaplara bırakılmıştır. Birincisi "Big Society" denilen ve darda kalanları topluma havale etme projesi olarak adlandırılabilir neoliberal girişim. İkincisi ise Çin'de varolan Quanxi. Quanxi tam da Sennett'in istediği aşağıdan yukarıya birlikteliğin ve yardımlaşmanın sinir ağlarını ören yapı.

Big Society neden olamaz sorusuna cevap vermek lazım. Değindiği noktalara bakılırsa Sennett bunun yanıtlarını eşitsizliğin içselleştirilmesi ve kon-

formizmin tuzakları nedeniyle olamayacağından emin. Ama Türkiye ve Cumhuriyetçi ABD eyaletlerinde kısmen bu proje başarıyla yürütülmektedir. Karşılaştırmalı sosyoloji biraz da bu iş için var.

Quanxi meselesi çok daha karmaşık. Çin Batılı kurumları esnek bir biçimde adapte ederken kendine nasıl oluyor da hala yardımlaşma ve dayanışma ağlarını (akrabalık bağları olmayanları da dahil eden topluluklarda) dinamik ve canlı tutabiliyor.